

شناسایی سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری

خلیل زندی^۱، سید عدنان حسینی^{۲*}

چکیده

دو هدف عمده پژوهش حاضر شناسایی چالش‌های مدیریت کلاس و تبیین سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری در مقطع کارشناسی است. روش پژوهش در بخش اول، کیفی و راهبرد مورداستفاده فراترکیب مبتنی بر الگوی سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) بود. میدان مطالعه مقالات علمی چاپ‌شده در مجلات معتبر نمایه‌شده در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی در فاصله سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۳ بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و با در نظر گرفتن معیارهای ورود و خروج، تعداد ۹ مطالعه به عنوان نمونه نهایی انتخاب شد. داده‌ها با استفاده از کدگذاری و مقوله‌بندی، تحلیل و ترکیب شد. اعتبار فراترکیب با استناد به فهرست و ارسای گسپی تأیید شد. بخش دوم پژوهش به شناسایی و اولویت‌بندی سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری با تأکید بر کاهش چالش‌های شناسایی شده اختصاص داشت. روش پژوهش در این بخش کیفی و مبتنی بر الگوی گسترش عملکرد کیفیت بود. مطلعان کلیدی عبارت بودند از ۱۰ نفر از اساتید دانشگاهی که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها در این بخش پرسشنامه بازپاسخ شناسایی سرفصل‌ها و پرسشنامه ماتریسی مربوط به ارتباط سرفصل‌ها و چالش‌ها بود. تحلیل داده‌ها از طریق تشکیل ماتریس خانه کیفیت صورت گرفت. یافته‌های بخش اول، شناسایی

۱. استادیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: kh.zandi@cfu.ac.ir
۲. استادیار، گروه آموزش روانشناسی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) رایانامه: adnan1671@cfu.ac.ir

چالش‌های مدیریت کلاس در ایران مشتمل بر ۱۵ مقوله جزئی و ۶ مقوله کلی «چالش‌های مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام و چند پایه»، «خستگی، بی‌حوصلگی و عدم مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های آموزشی»، «رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان»، «کمبود امکانات و چالش‌های چینش تجهیزات»، «دشواری‌های کار بست روش‌های تدریس و روش‌های نوین سنجش یادگیری» و «رفتارهای مستبدانه معلمان» بود. یافته‌های بخش دوم شناسایی و اولویت‌بندی سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری بود. این سرفصل‌ها به ترتیب اهمیت عبارت از «انضباط مثبت»، «تعاملات و ارتباطات آموزشی»، «تفاوت‌های فردی و شخصی‌سازی یادگیری»، «مدیریت فضای یادگیری»، «مبانی مدیریت کلاس درس و یادگیری»، «مدیریت رفتارهای نامطلوب» و «مدیریت زمان و محتوا» بودند. یافته‌های پژوهش می‌تواند الگویی برای مسئولان آموزش عالی در راستای تعریف سرفصل‌های درس مدیریت یادگیری و آموزش و نیز چارچوبی برای علاقه‌مندان به تألیف کتاب در این حوزه باشد.

کلیدواژه‌ها: کتاب مدیریت کلاس و یادگیری، چالش‌های مدیریت کلاس، اولویت‌بندی سرفصل‌های کتاب.

Identifying the syllabus of the textbook Classroom Management and Learning

Khalil Zandi ¹, Seyed Adnan Hossieni^{*2}

Abstract

The ultimate goal of the present study was to identify the syllabus for the undergraduate-level textbook Classroom Management and Learning. In the first part, classroom management challenges in Iran were examined. The research method in this section was qualitative, employing the meta-synthesis approach based on the Sandelowski and Barroso (2007) model. The study field consisted of scientific articles published in reputable journals indexed in domestic databases from 2004 to 2024. Using purposive sampling and considering the inclusion and exclusion criteria, nine studies were selected as the final sample. Data were analyzed and synthesized through coding and categorization. The credibility of the meta-synthesis was confirmed using the CASP checklist. The second part of the study aimed to identify and prioritize the textbook syllabus with a focus on mitigating the identified challenges. The research method in this section was qualitative and based on the Quality Function Deployment (QFD) model. Key informants included 10 university professors selected through purposive sampling. Data collection tools in this section comprised an open-response questionnaire for identifying syllabus components and a matrix questionnaire addressing the relationship between syllabus components and challenges. Data analysis was conducted using a Home of Quality matrix. Findings from the first part identified classroom management challenges in Iran, encompassing 15 subcategories and 6 main categories: Time management challenges in overcrowded and multigrade classrooms, Fatigue, lack of engagement, and student disinterest in educational activities, Undesirable student behaviors, Resource shortages and equipment arrangement challenges, Difficulties in applying teaching methods and modern assessment techniques, Authoritarian teacher behaviors. Findings from the second part identified and prioritized the textbook syllabus for Classroom Management and Learning. The syllabus components, in order of importance, were: Positive discipline, educational interactions and communication, Individual differences and personalized learning, learning space management, Foundations of classroom management and learning, Managing undesirable behaviors, Time and content management. The research findings can provide a model for higher education policymakers in defining course outlines for

-
1. Assistant Professor, Department of Educational Administration, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: kh.zandi@cfu.ac.ir
 2. Assistant Professor, Department of Psychology and Counselling, Farhangian University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) Email: adnan1671@cfu.ac.ir

Learning and Teaching Management, as well as a framework for those interested in writing books in this field.

Keywords: textbook Classroom Management and Learning, challenges of managing the class, prioritization of the syllabus.

مقدمه

معلمان در کنار وظیفه ارائه آموزش‌های مؤثر و باکیفیت، مسئولیت مدیریت کلاس و رفتار دانش‌آموزان را نیز بر عهده دارند (کلارک و همکاران^۱، ۲۰۲۳). در واقع بخش عمده تدریس موفق که منجر به یادگیری پایدار در دانش‌آموزان شود به تصمیمات مدیریتی موفق در کلاس درس بستگی دارد. مطابق تعاریف، منظور از مدیریت کلاس مجموعه اقداماتی است که معلمان برای ایجاد، تسهیل و حفظ یک محیط یادگیری مؤثر برای دانش‌آموزان در کلاس درس انجام می‌دهند. بنابراین از نظر عملی، هدف اصلی مدیریت کلاس درس بهینه‌سازی یادگیری در کلاس است و هدف ثانویه آن به حداقل رساندن رویدادهایی است که در یادگیری اختلال ایجاد می‌کنند (ولف و همکاران^۲، ۲۰۲۱). مدیریت کلاس عمدتاً بر شناسایی مشکلات احتمالی کلاس و پیشگیری از وقوع آن‌ها متکی است و در صورت نیاز و به میزان کمتر واجد اقدامات انضباطی برای رسیدگی به رفتار مختل‌کننده یادگیری در برخی از فراگیران است (بیر^۳، ۲۰۱۵). این توانایی مدیریت دانش‌آموزان و رویدادها برای حمایت از اهداف یادگیری، مستلزم دانش گسترده‌ای از پدیده‌های کلاس و توانایی تشخیص بین رویدادهای مناسب و نامناسب و تصمیم‌گیری سریع و دقیق در مورد هر کدام از آن‌ها است (ولف و همکاران، ۲۰۲۱).

مدیریت مؤثر کلاس علاوه بر تأثیر مستقیم بر موفقیت تحصیلی فراگیران، بر بهزیستی روانی معلمان نیز اثرگذار است و تحقیقات نشان داده است ارتباط تنگاتنگی میان مشکلات مدیریت کلاس و فرسودگی زود هنگام شغلی برای معلمان و احتمال ترک حرفه وجود دارد (اوشر و همکاران^۴، ۲۰۱۰)؛ با این حال، پیشینه پژوهشی نشان داده است مدیریت کلاسی همچنان یک نگرانی جهانی مهم برای معلمان، به‌ویژه نو معلمان است و یکی از عوامل اصلی اتلاف زمان‌های مفید کلاس است (لازاریدیس و همکاران^۵، ۲۰۲۰)؛ رایو کین و شایمن^۶، ۲۰۱۵؛ دایک و همکاران^۷، ۲۰۱۵)؛ برای نمونه، شورای ملی کیفیت معلمان^۸ در آمریکا نشان داده است که معلمان مدیریت کلاس را مشکلی دائمی معرفی می‌کنند و ۴۰

-
1. Clark et al.
 2. Wolff et al.
 3. Bear
 4. Osher et al.
 5. Lazarides et al.
 6. Rivkin & Schiman
 7. Dicke et al.
 8. National Council on Teacher Quality

درصد آنان خود را فاقد آمادگی و مهارت کافی برای رسیدگی به چالش‌های کلاس درس می‌دانند (جرومی فرایبرگ و همکاران^۱، ۲۰۲۰). بر این اساس، لزوم برخورداری دانشجویان حوزه علوم تربیتی و دانشجو معلمان از شایستگی‌های مدیریت کلاس درس و آموزش مؤثر آنان در این حوزه که در آینده نزدیک در کسوت معلمی مشغول به کار خواهند شد بیش از پیش مشخص می‌شود. یکی از دلایل اصلی چالش‌های معلمان در مدیریت کلاس می‌تواند به ضعف برنامه درسی دانشگاه‌ها در آماده‌سازی دانشجویان جهت مدیریت مؤثر کلاس‌های درس برگردد که خروجی آن فارغ‌التحصیلان با شایستگی و مهارت‌های پایین در این حوزه است. بدیهی است عدم توجه به رفع این چالش‌ها سبب استمرار و تشدید این وضعیت می‌گردد. در این زمینه با وجود اهمیت موضوع مدیریت کلاس و یادگیری برای دانشجویان گرایش‌های علوم تربیتی، به نظر می‌رسد توجه ویژه‌ای به این درس و سرفصل‌های آن در برنامه‌های درسی نظام آموزش عالی ایران از جمله برنامه درسی دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، دانشگاه پیام نور و دانشگاه آزاد اسلامی نشده است، چرا که در سرفصل‌های مصوب فعلی هیچ کدام از این دانشگاه‌ها، درس مجزایی با محوریت مدیریت کلاس وجود ندارد و عمدتاً مبانی مدیریت آموزشی و آموزشگاهی تنها درسی است که دانشجویان برخی از گرایش‌های حوزه علوم تربیتی در طول دوران کارشناسی خود آن را می‌گذرانند و طبیعی است آن بخش از دانشجویانی که در آینده در کسوت معلم جذب آموزش و پرورش می‌شوند، دانش و مهارت‌های مرتبط با مدیریت کلاس و یادگیری فراگیران را نداشته و با چالش‌های گسترده‌ای روبرو می‌شوند.

در این میان، دانشگاه فرهنگیان تنها دانشگاهی است که در جدیدترین برنامه درسی بازنگری شده، برای برخی از رشته‌ها از جمله رشته آموزش ابتدایی «مدیریت کلاس درس و یادگیری» را در قالب یک درس دو واحدی با سرفصل‌هایی مانند تعاریف و دامنه مدیریت کلاس، مدیریت ارتباطات در مدارس، مدیریت فضای یادگیری، مدیریت زمان، مدیریت افراد و مدیریت محتوا و منابع در کلاس درس تعریف نموده و در توضیح اهداف تدوین این سرفصل و واحد درسی اشاره شده است که یکی از وظایف اساسی معلم به عنوان عامل تحول، مدیریت کلاس درس و یادگیری است که بر اساس آن برای مسائل و مشکلات کلاس و نیز برنامه‌های از پیش تعیین شده، برنامه‌ریزی و فرایندهای کنترلی را

1. Jerome Freiberg et al.

صورت می‌دهد. بخشی دیگر از این وظیفه، شامل نحوه مواجهه با دانش‌آموزان در طیف‌های مختلف است و معلم به عنوان یک راهبر آموزشی باید تسلط کافی را بر دانش و مهارت لازم برای انجام این وظایف مدیریتی داشته باشد و این واحد درسی در راستای دستیابی دانشجو معلمان به این سطح از دانش و مهارت است (شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۹). اما شواهدی از قبیل نوپا بودن این برنامه درسی در دانشگاه فرهنگیان و تشتت سرفصل‌های کتب در دسترس و موجود تحت عنوان مدیریت کلاس درس و فقدان منبعی جامع در این حوزه که قادر به پوشش همه سرفصل‌های علمی مدنظر برای مدیریت کلاس درس و یادگیری باشد، سبب شده است نیاز به بازنگری اساسی در محتوا و سرفصل‌های این درس احساس شود. در عین حال تأمل در شواهد تجربی نیز نشان می‌دهد پژوهشی در حوزه برنامه درسی مدیریت کلاس و یادگیری در دسترس نیست و خلاء پژوهشی در این حوزه آشکار است. بر این اساس، هدف نهایی پژوهش حاضر تبیین سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری بوده است. برای نیل به این هدف دو سؤال پژوهشی زیر مطرح و مورد بررسی قرار گرفتند: چالش‌های مدیریت کلاس درس در ایران کدامند؟ مهم‌ترین سرفصل‌های آموزشی معطوف به کاهش چالش‌های شناسایی شده کدامند؟ یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند هم برای تغییر و کیفیت‌بخشی به برنامه‌های درسی موجود از جمله برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان و هم به عنوان معیاری پیشنهادی برای سایر دانشگاه‌ها جهت تدوین برنامه درسی مدیریت کلاس درس و یادگیری و راه‌اندازی واحد درسی مرتبط عمل نماید. همچنین این یافته‌ها می‌تواند نقشه راهی برای پژوهشگران و علاقه‌مندان این حوزه جهت تألیف یک منبع علمی و جامع در حوزه مدیریت کلاس درس و یادگیری باشد.

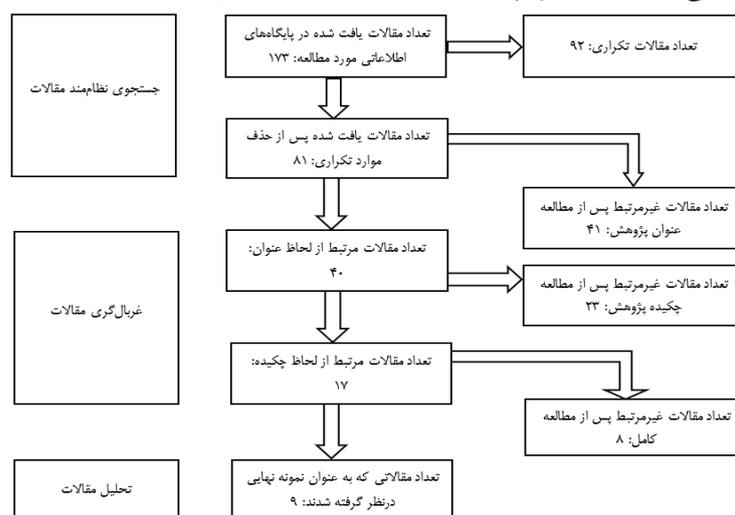
روش

پژوهش حاضر مشتمل بر دو بخش مجزا و البته متوالی بوده است. در بخش اول به روش کیفی و با استفاده از راهبرد فراترکیب، چالش‌های مدیریت کلاس در ایران مورد مطالعه قرار گرفت. برای انجام فراترکیب از الگوی هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) استفاده شد. در گام اول این سؤال مطرح شد که چالش‌های مدیریت کلاس در ایران کدامند. گام دوم به جستجوی جامع و نظام‌مند مطالعات پیرامون مدیریت کلاس در ایران اختصاص داشت. میدان مطالعه، مقالات علمی چاپ شده در مجلات معتبر نمایه‌شده در

پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی (بانک اطلاعات نشریات کشور، بانک مقالات علوم اسلامی و انسانی، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی) در فاصله سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۳ بود. در این مرحله تعداد ۱۷۳ مقاله شناسایی شد که البته ۹۲ مقاله به دلیل تکراری بودن حذف شد و تعداد ۸۱ مقاله باقی ماند. شایان ذکر است معیار ورود اولیه در این گام، وجود عبارت «مدیریت کلاس» در عنوان مقالات بود. به بیان دیگر، ویژگی مشترک ۸۱ مطالعه یافت‌شده این بود که عین عبارت «مدیریت کلاس» در عنوان همه آن‌ها به چشم می‌خورد. در گام سوم، غربالگری مطالعات صورت گرفت. بر این اساس از ۸۱ مطالعه باقی‌مانده، ۴۱ مقاله به علت غیرمرتبط بودن عنوان حذف شدند. همچنین با مطالعه چکیده مقالات، ۲۳ مقاله دیگر نیز غیرمرتبط با هدف پژوهش یعنی شناسایی چالش‌های مدیریت کلاس درس در ایران تشخیص داده شدند و از تحلیل‌های نهایی خارج شدند. در نهایت هشت مقاله نیز پس از مطالعه کامل آن‌ها کنار گذاشته شدند. از جمله دلایل حذف این مقاله‌ها مواردی همچون تکرار یافته‌هایی واحد از یک نویسنده در دو مقاله مجزا و یا اشتباه‌های تأثیرگذار روش‌شناسی پژوهش بود. بنابراین به طور کلی می‌توان گفت معیارهای ورود مقالات، مواردی همچون منتشر شدن در مجلات علمی معتبر داخلی، مربوط به باز زمانی سال ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۳ بودن، و وجود عبارت «مدیریت کلاس» در عنوان بوده است. همچنین از جمله معیارهای خروج، تکراری بودن، غیرمرتبط بودن و اشتباه بودن بوده است. با در نظر گرفتن این معیارها، ۹ مقاله به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. در شکل ۱، نمودار روند دستیابی به نمونه نهایی پژوهش ارائه شده است. همچنین در جدول ۱، مشخصات روش‌شناسی مقالات انتخاب شده به عنوان نمونه نهایی آمده است. گام چهارم تا هفتم از الگوی سندلوسکی و باروسو به ترتیب شامل استخراج داده‌های متنی از مطالعات انتخاب شده؛ ترکیب (سنتر) داده‌ها بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها؛ کنترل کیفیت و اعتباربخشی یافته‌ها؛ و در نهایت ارائه یافته‌ها است که گزارش آن‌ها در قسمت یافته‌ها آمده است. شایان ذکر است که برای استخراج داده‌های متنی از مطالعات انتخاب شده، از کدگذاری نظری استفاده شده است و گام پنجم یعنی ترکیب و یکپارچه‌سازی داده‌ها نیز با استفاده از مقوله‌بندی (در دو سطح مقوله‌های جزئی و مقوله‌های کلی) صورت گرفت. در گام ششم هم به منظور بررسی اعتبار یافته‌ها از فهرست واریسی کسپی^۱ برای مرور سیستماتیک (۲۰۱۸) استفاده شد. کسپی (CASP) یا «برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی»، یکی از ابزارهای شناخته‌شده برای ارزیابی نقادانه مطالعات در روش‌های فرامطالعه‌ای است. این فهرست به پژوهشگران کمک می‌کند

تا کیفیت و اعتبار مطالعات را به صورت دقیق و منظم بررسی کنند. فهرست واریسی کسپی برای مرور سیستماتیک (۲۰۱۸) یک چک‌لیست استاندارد است که شامل ۱۰ پرسش است که به ارزیابی منابع فرامطالعه، ارزیابی نتایج و ارزیابی کاربرد نتایج در سطح محلی می‌پردازد. گویه‌های پاسخ‌دهی به این چک‌لیست استاندارد، سه گانه (بلی، خیر، نمی‌توانم اظهار نظر کنم) است. چند نمونه از پرسش‌ها در فهرست واریسی کسپی به این شکل است که: (۱) آیا مرور (نظام‌مند)، به یک پرسش کاملاً واضح و مشخص پرداخته است؟ (۲) آیا مطالعات درست و مناسبی انتخاب شده است؟ (۳) آیا همه مطالعات مهم و مرتبط بررسی شده‌اند؟ (۴) آیا نویسنده به اندازه کافی به سنجش کیفیت مقاله‌ها توجه کرده است؟

در این پژوهش سه ارزیاب مسلط به روش تحقیق مرور سیستماتیک برای تکمیل فهرست واریسی کسپی انتخاب شدند. ارزیاب اول مرد، دکتری مدیریت آموزشی و عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان بود. ارزیاب دوم زن، دکتری مدیریت آموزشی، مدرس دانشگاه پیام‌نور و در نهایت ارزیاب سوم مرد، دکتری برنامه‌ریزی درسی و عضو هیئت علمی دانشگاه لرستان بود. از ارزیابان درخواست شد با علامت زدن یکی از گزینه‌های بلی، خیر، نمی‌دانم، نظر خود را در خصوص ۱۰ پرسش موجود در فهرست کسپی بیان نمودند. از آنجا که پاسخ هر سه ارزیاب به تمام سؤالات بلی بود، لذا از اعتبار فراترکیب اطمینان حاصل شد. با توجه به اینکه همه ارزیابان در خصوص سؤالات مندرج در فهرست کسپی، گزینه بلی را علامت زده بودند، لذا می‌توان گفت ضریب توافق ارزیابان ۱۰۰ درصد بوده است.

شکل ۱ نمودار روند رسیدن به نمونه نهایی پژوهش

جدول ۱ مشخصات روش‌شناسی مقالات مورد مطالعه

ردیف	عنوان	نویسنده(ها)(سال انتشار)	عنوان مجله
۱	مدیریت کلاس‌های چندپایه مدارس ابتدایی شهرستان گرمی؛ آسیب‌ها و راهکارها	جنابی نمین، خدائی و حسینی (۱۳۹۹)	رهیافتی نو در مدیریت آموزشی
۲	دیدگاه دبیران دوره متوسطه در خصوص بی‌انضباطی کلاسی دانش‌آموزان و راهکارهای بهبود مدیریت کلاس	مهدی‌نژاد (۱۳۹۲)	پژوهش‌های آموزش و یادگیری
۳	واکاوی پیامدها، چالش‌ها و روش‌های مدیریت کلاس درس مبتنی بر پرورش تفکر انتقادی در علوم انسانی	قنبریان قلندر، زبردست و بلندهمتان (۱۳۹۹)	تدریس پژوهی
۴	مدیریت کلاس‌های بزرگ: چالش اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی	عراقیان مجرد و باقری نسامی (۱۴۰۱)	آموزش در علوم پزشکی
۵	تجارب اساتید پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان از مشکلات مرتبط با مدیریت کلاس	رضایی، مقصودی و حقانی (۱۳۹۶)	طب و تزکیه
۶	ارزیابی مدیریت کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی از دیدگاه راهبران آموزشی	سیدکلان و حیدری (۱۳۹۹)	پویش در آموزش علوم تربیتی و مشاوره
۷	مروری نظام‌مند بر مطالعات مدیریت کلاس درس؛ عوامل اثرگذار و پیامدهای آن در دوره ابتدایی	سیدکلان، مظهرپور و جوان (۱۴۰۳)	رهبری آموزشی کاربردی
۸	عوامل سوءرفتار دانش‌آموز در مدارس متوسطه: راهکارهایی برای مدیریت کلاس	نادرنژاد، عبدالمهی و باتمانی (۱۳۹۹)	مدیریت مدرسه
۹	مقایسه مشکلات مدیریت کلاس‌های تربیت بدنی در مدارس محروم و برخوردار از امکانات ورزشی	رمضانی‌نژاد، همتی‌نژاد و ذبیحی (۱۳۸۶)	حرکت

پس از شناسایی چالش‌های مدیریت کلاس، در ادامه بررسی مهم‌ترین، مرتبط‌ترین و مناسب‌ترین سرفصل‌ها برای رفع این چالش‌ها مورد توجه قرار گرفت. به این منظور تیمی متشکل از ۱۰ نفر از اساتید دانشگاهی به عنوان گروه تخصصی تعیین و اولویت‌بندی سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری انتخاب شدند. ملاک انتخاب این افراد داشتن تجربه تدریس درس مدیریت کلاس و یادگیری در سطح دانشگاه و داشتن مدرک دکتری تخصصی در یکی از رشته‌های علوم تربیتی یا روان‌شناسی تربیتی بود. در گام اول از این بخش چالش‌های استخراج شده از بخش قبلی در اختیار مطلعان کلیدی قرار گرفت و از آن‌ها درخواست شد سرفصل‌های پیشنهادی خود برای کتاب مدیریت کلاس و یادگیری به ارزش ۲ واحد درسی را با تأکید بر رفع چالش‌های شناسایی شده بیان نمایند. پس از جمع‌آوری نظرات، اقدام به یکپارچه‌سازی نظرات و حذف موارد تکراری شد. در نهایت هفت سرفصل که مورد اتفاق مطلعان کلیدی بود از طریق تشکیل ماتریس خانه کیفیت اولویت‌بندی شدند. ماتریس خانه کیفیت یکی از بخش‌های اساسی الگوی گسترش عملکرد کیفیت است که عمدتاً با هدف اولویت‌بندی راهکارهای تحقق الزامات و نیازها در حوزه‌های مختلف تشکیل می‌شود. در این پژوهش از ماتریس خانه کیفیت برای اولویت‌بندی راه‌کارها استفاده شد. برای تحقق این هدف، پرسشنامه‌ای ماتریسی در اختیار مطلعان کلیدی قرار داده شد و از آن‌ها درخواست شد با نوشتن یکی از اعداد ۱ تا ۵، نظر خود در خصوص میزان اهمیت هر چالش را مشخص نمایند. همچنین از آن‌ها درخواست شد که با علامت زدن یکی از اعداد ۱، ۳ یا ۵ در خانه محل تلاقی هر سرفصل با هر چالش، نظر خود در خصوص ارتباط آن سرفصل با رفع آن چالش را مشخص نمایند. در این خصوص، عدد ۱ بیانگر ارتباط ضعیف، عدد ۳ نشان‌دهنده ارتباط متوسط و عدد ۵ بیانگر ارتباط قوی است. خالی گذاشتن خانه محل تقاطع یک سرفصل با یک چالش هم به معنای عدم ارتباط آن‌ها با یکدیگر است. در شکل ۲ نمونه‌ای از پرسشنامه مربوط به ماتریس خانه کیفیت ارائه شده است. شایان ذکر است تحلیل داده‌ها در این بخش از طریق محاسبه ضریب مطلق و ضریب نسبی چالش‌ها و سرفصل‌ها صورت گرفت.

مدیریت زمان و محتوا	مدیریت فضای یادگیری	تفاوت‌های فردی و شخصی سازی یادگیری	مدیریت رفتارهای نامطلوب	تعاملات و ارتباطات آموزشی	انضباط مثبت	مبانی مدیریت کلاس درس و یادگیری	میزان ضرورت رفع هر چالش	
								چالش‌های مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام و چندپایه
								خستگی، بی‌حوصلگی و عدم مشارکت دانش آموزان در فعالیت‌های آموزشی
								رفتارهای نامطلوب کلامی و غیر کلامی دانش آموزان
								کمبود امکانات و چالش‌های چیش تجهیزات
								دشواری‌های کاربست روش‌های نوین تدریس و روش‌های نوین سنجش یادگیری
								رفتارهای مستبدانه معلمان

شکل ۲ نمونه‌ای از پرسشنامه اولویت‌بندی سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری

یافته‌ها

در جدول ۲ مهم‌ترین چالش‌های شناسایی شده در خصوص مدیریت کلاس در ایران به تفکیک هر مطالعه گزارش شده است. این جدول نتایج گام چهارم از فراترکیب بر اساس الگوی سندلوسکی و باروسو را نشان می‌دهد. شایان ذکر است که فرایند کدگذاری به صورت نظری بوده و تنها کدهایی استخراج شده‌اند که به طور مستقیم مرتبط با هدف پژوهش یعنی شناسایی چالش‌های مدیریت کلاس درس بوده باشند. برای مثال واحدهایی معنایی همچون نگرش تک‌پایه‌ای مسئولان به کلاس‌های چندپایه، سازمان‌دهی نامناسب

معلمان، نقل و انتقالات ناخواسته معلمان و ... اگرچه بر نحوه مدیریت کلاس تأثیرگذار هستند اما جزو رویدادهای کلاسی محسوب نمی‌شوند و لذا وارد تحلیل کیفی نشدند.

جدول ۲ نشانگرهای استخراج شده از مطالعات انتخاب شده

منبع	نشانگرها
جنابی نمین، خدائی و حسینی (۱۳۹۹)	<p>(الف ۱) عدم مدیریت زمان متناسب با محتوای کتب درسی مصوب و اهداف از پیش تعیین شده در کلاس‌های چندپایه؛ (الف ۲) فقدان تجارب و مهارت‌های مدیریتی لازم برخی معلمان در کلاس‌های چندپایه؛ (الف ۳) عدم سنخیت ویژگی‌های دانش‌آموزان با سنین مختلف در کلاس‌های چندپایه؛ (الف ۴) ادغام دانش‌آموزان دوره اول و دوم در یک کلاس چندپایه؛ (الف ۵) ادغام دانش‌آموزان دوره اول و دوم در یک کلاس چندپایه؛ (الف ۵) فقدان امکانات آموزشی نوین، هوشمند، منظم و قابل دسترس متناسب با دروس جدیدالتألیف در مدارس مناطق محروم روستایی؛ (الف ۶) وجود عوامل مخمل و ناهنجار و ایجاد سروصدا، بی‌نظمی و بازیگوشی توسط دانش‌آموزان باهوش و بیش‌فعال پایه‌های مخالف و مشکل در کنترل و مدیریت کلاس‌های چندپایه</p>
مهدی‌نژاد (۱۳۹۲)	<p>(ب ۱) صحبت کردن یا شوخی کردن با دیگر دانش‌آموزان؛ (ب ۲) غرولند کردن نسبت به تکالیف داده شده و انجام ناقص آن‌ها؛ (ب ۳) ایجاد صداهای غیر کلامی به طور عمدی، مانند کوبیدن محکم در یا جابه‌جا کردن میز و صندلی؛ (ب ۴) چرت زدن یا نگاه کردن به بیرون از پنجره؛ (ب ۵) مطالعه کتب یا انجام تکالیف غیر از درس آن کلاس؛ (ب ۶) سهل‌انگاری و دیر تمام کردن کارها یا تمرین‌ها در کلاس؛ (ب ۷) خارج از نوبت صحبت کردن، بدون اجازه و بالا بردن دست به پرسش‌های معلم پاسخ دادن؛ (ب ۸) خیال‌پردازی، بی‌توجهی و پاسخ ندادن به پرسش‌های معلم؛ (ب ۹) درگیر شدن، هل دادن و دعوا کردن با دیگر دانش‌آموزان؛ (ب ۱۰) بازی با وسایل شخصی خود به صورت پنهان یا کشیدن طرح و نقاشی؛ (ب ۱۱) ترک صندلی بدون اجازه برای انجام کاری یا حتی رفتن به بیرون از کلاس؛ (ب ۱۲) دیر آمدن به مدرسه یا کلاس؛ (ب ۱۳) نیامدن به مدرسه یا کلاس بدون عذر موجه؛ (ب ۱۴) جنگ و دعوا با معلم (بیشتر از نوع فیزیکی)؛ (ب ۱۵) بی‌احترامی به معلم و مشاجره لفظی با وی؛ (ب ۱۶) خوردن و نوشیدن در کلاس؛</p>

نشانگرها	منبع
<p>(پ ۱) بلد نبودن دانش پایه و پیش‌نیاز مطالب از سوی فراگیران؛ (پ ۲) ناتوانی فراگیران در مشارکت در بحث‌ها؛ (پ ۳) تلف شدن بخش زیادی از وقت کلاس به دلیل نیاز به توضیح مقدمات و دانش پیش‌نیاز فهم مطلب درسی؛ (پ ۴) بی‌انگیزگی و عدم برانگیختگی فراگیران؛ (پ ۵) ناتوانی برخی از معلمان در مدیریت بحث‌ها و گفتگوهای کلاسی</p>	<p>قنبریان قلندر، زبردست و بلندهمتان (۱۳۹۹)</p>
<p>(ت ۱) دشواری‌های ارزشیابی یادگیری در کلاس‌های پرجمعیت؛ (ت ۲) استفاده بیش از حد معلمان از روش تدریس سخنرانی و پایین بودن مشارکت فراگیران؛ (ت ۳) مشارکت پایین دانش‌آموزان در مباحث کلاسی به‌ویژه در کلاس‌های بزرگ</p>	<p>عراقیان مجرد و باقری نسامی (۱۴۰۱)</p>
<p>(ث ۱) تعداد زیاد دانشجویان؛ (ث ۲) یکسان نبودن سطح دانشجویان؛ (ث ۳) حجم زیاد مطالب؛ (ث ۴) مشکلات مربوط به کمبود وقت؛ (ث ۵) عدم توجه استاد به دانشجویان با زبان‌های دیگر؛ (ث ۶) نداشتن مهارت‌های کلامی استاد؛ (ث ۷) عدم ایجاد انگیزه در دانشجو توسط استاد؛ (ث ۸) نداشتن مهارت‌های ارتباطی غیر کلامی استاد؛ (ث ۹) حرکت نکردن استاد در کلاس؛ (ث ۱۰) کاربردی نگفتن درس توسط استاد؛ (ث ۱۱) مشارکت ندادن دانشجو توسط استاد در مباحث و فعالیت‌ها؛ (ث ۱۲) نامناسب بودن چینش صندلی‌ها؛ (ث ۱۳) بی‌انگیزگی دانشجویان؛ (ث ۱۴) اهمیت ندادن دانشجو به کلاس؛ (ث ۱۵) بی‌احترامی به استاد؛ (ث ۱۶) کم‌علاقه‌گی دانشجویان به درس؛ (ث ۱۷) توجه نکردن به استاد؛ (ث ۱۸) صحبت با کنار دستی در کلاس؛ (ث ۱۹) حواس‌پرتی دانشجو؛ (ث ۲۰) بی‌حوصلگی دانشجویان؛ (ث ۲۱) استفاده از موبایل سر کلاس؛ (ث ۲۲) خواندن درس دیگر در کلاس از سوی دانشجو؛ (ث ۲۳) دیر آمدن دانشجو به کلاس؛ (ث ۲۴) آدامس جویدن سر کلاس؛ (ث ۲۵) غیبت کردن در کلاس درس؛ (ث ۲۶) انجام ندادن تکالیف؛ (ث ۲۷) مزاحمت برای دیگران و منحرف کردن توجه آن‌ها؛ (ث ۲۸) چرت زدن در کلاس؛ (ث ۲۹) جوک گفتن سر کلاس؛ (ث ۳۰) پراکنده نشستن دانشجویان در کلاس؛ (ث ۳۱) قصد دانشجو در جهت مچ‌گیری از استاد؛ (ث ۳۲) مسئولیت‌پذیر نبودن دانشجو؛ (ث ۳۳) حفظ کردن صرف مطالب توسط دانشجو؛ (ث ۳۴) خسته بودن دانشجو؛ (ث ۳۵) سرخورده بودن دانشجو؛ (ث ۳۶) افسردگی دانشجو؛ (ث ۳۷) مشکل شخصیتی دانشجو؛ (ث ۳۸) توقع نادیده گرفتن غیبت؛ (ث ۳۹) توقع نادیده گرفتن رفتار ناپسند؛ (ث ۴۰) توقع نمره از استاد</p>	<p>رضایی، مقصودی و حقانی (۱۳۹۶)</p>

منبع	نشانگرها
سید کلان و حیدری (۱۳۹۹)	(ج ۱) وقت‌شناسی (دیر آمدن یا زود رفتن دانش‌آموز)؛ (ج ۲) رفتارهای نامطلوب کلامی؛ (ج ۳) رفتارهای نامطلوب غیر کلامی همچون ادا در آوردن و...؛ (ج ۴) شرکت در فعالیت‌ها بدون نوبت و کسب اجازه؛ (ج ۵) دادن جواب سؤالات دیگران قبل از فرد موردنظر؛ (ج ۶) قرار گرفتن در خارج از جای تعیین شده در کلاس؛ (ج ۷) تنبلی و کم تحرکی عده‌ای از دانش‌آموزان؛ (ج ۸) بی‌علاقه بودن به کلاس و بی‌توجهی به آن؛ (ج ۹) عدم مشارکت در فعالیت‌ها به دلیل کم‌رویی و خجالتی بودن
سید کلان، مظهرپور و جوان (۱۴۰۳)	(چ ۱) دشواری کاربست روش‌های تدریس جذاب و مهیج در کلاس‌های پر ازدحام؛ (چ ۲) دشواری سنجش و ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران در کلاس‌های پر ازدحام؛
نادر نژاد، عبدلهی و باتمانی (۱۳۹۹)	(ح ۱) بروز ناهنجاری‌های جنسی بین دانش‌آموزان؛ (ح ۲) بزه‌کاری و پرخاشگری برخی دانش‌آموزان؛ (ح ۳) پیچ‌پیچ کردن دانش‌آموزان در کلاس؛ (ح ۴) تقلید دانش‌آموزان از رفتارهای نامطلوب یکدیگر؛ (ح ۵) تعداد بالای دانش‌آموزان در کلاس؛ (ح ۶) استفاده معلمان از فنون و سبک‌های اقتدارگرا و استبدادی؛ (ح ۷) غیرجذاب بودن برخی از دروس؛ (ح ۸) عدم توجه برخی معلمان به تقویت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان و ضعف ارتباطات؛ (ح ۹) احساس برخی دانش‌آموزان مبنی بر تبعیض‌آمیز بودن رفتارهای معلم؛ (ح ۱۰) ضعیف بودن پایه علمی دانش‌آموزان در دروسی همچون ریاضی و زبان انگلیسی؛ (ح ۱۱) خستگی و بی‌حوصلگی دانش‌آموزان به دلیل تنوع پایین فعالیت‌های کلاسی؛ (ح ۱۲) شلوغی دانش‌آموزان به دلیل انگیزه پایین در برخی کلاس‌ها؛ (ح ۱۳) رفتارهای بیانگر بیش‌فعالی از سوی برخی دانش‌آموزان؛ (ح ۱۴) وجود دانش‌آموزان قلدر در کلاس؛
رمضانی‌نژاد، همتی‌نژاد و ذبیحی (۱۳۸۶)	(خ ۱) پرخاشگری؛ (خ ۲) بی‌انگیزگی؛ (خ ۳) بی‌نظمی

پس از استخراج داده‌های متنی از مقالات منتخب، در گام پنجم از الگوی سندلوسکی و باروسو، ترکیب داده‌ها صورت گرفت. در این مرحله ابتدا نشانگرهای بیانگر چالش‌های مدیریت کلاس، بر اساس مشابهت‌ها و ویژگی‌هایشان در مقوله‌های جزئی دسته‌بندی شدند و سپس این مقوله‌ها نیز بر اساس مشابهت‌ها و مضامین مشترکشان در مقوله‌های کلی‌تری جای گرفتند. در جدول ۳، نتایج سنتز یا ترکیب یافته‌های مطالعات پیشین ارائه شده است.

بر اساس نتایج به دست آمده، چالش‌های مدیریت کلاس در ایران را می‌توان در ۱۵ مقوله جزئی و شش مقوله کلی دسته‌بندی نمود. مقوله‌های کلی احصا شده شامل «چالش‌های مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام و چندپایه»، «خستگی، بی‌حوصلگی و عدم مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای آموزشی»، «رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان»، «کمبود امکانات و چالش‌های چینش تجهیزات»، «دشواری‌های کاربست روش‌های تدریس و روش‌های نوین سنجش یادگیری» و «رفتارهای مستبدانه معلمان» هستند. شایان ذکر است همان‌طور که در بیان روش‌شناسی تحقیق گفته شد برای اطمینان از اعتبار فراترکیب صورت گرفته، از فهرست و ارسی کسپی (نسخه ویژه مرور سیستماتیک، ۲۰۱۸) استفاده شد. سه ارزیاب فهرست و ارسی کسپی را تکمیل کردند و در خصوص تمام سؤالات این فهرست گزینه بلی را علامت زدند که بیانگر معتبر بودن فراترکیب از نظر ارزیابان است.

جدول ۳ نتایج ترکیب یافته‌های مطالعات منتخب

مقوله‌های کلی	مقوله‌های جزئی	برچسب‌ها
چالش‌های مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام و چندپایه	چالش زمان در کلاس‌های چندپایه	الف ۱؛ الف ۴؛ الف ۵
	ازدحام بالا و زمان محدود	ث ۱؛ ث ۴؛ ح ۵
خستگی، بی‌حوصلگی و عدم مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای آموزشی	خستگی، بی‌انگیزگی و بی‌علاقگی	ب ۴؛ پ ۴؛ ث ۱۳؛ ث ۱۴؛ ث ۱۶؛ ث ۱۹؛ ث ۲۰؛ ث ۲۸؛ ث ۳۴؛ ث ۳۵؛ ث ۳۶؛ ج ۷؛ ج ۸؛ ح ۱۱؛ خ ۲
	عدم مشارکت فعال در فعالیتهای کلاسی	ب ۲؛ ب ۶؛ ب ۸؛ ب ۱۲؛ ب ۱۳؛ پ ۲؛ ت ۳؛ ث ۱۷؛ ث ۲۳؛ ث ۲۵؛ ث ۲۶؛ ث ۳۲؛ ث ۳۳؛ ج ۱؛ ج ۹
فعالیت غیردرسی در هنگام تدریس معلم	فعالیت غیردرسی در هنگام تدریس معلم	ب ۵؛ ب ۱۰؛ ث ۲۲
رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان	رفتارهای نامطلوب کلامی	ب ۱؛ ب ۷؛ ث ۱۵؛ ث ۱۸؛ ث ۲۹؛ ج ۲؛ ح ۳
	رفتارهای نامطلوب غیر کلامی	الف ۶؛ ب ۳؛ ب ۹؛ ب ۱۱؛ ب ۱۶؛ ث ۲۱؛ ث ۲۴؛ ث ۲۷؛ ث ۳۷؛ ج ۳؛ ج ۴؛ ج ۵؛ ج ۶؛ ح ۱؛ ح ۲؛ ح ۴؛ ح ۱۲؛ ح ۱۳؛ ح ۱۴؛ خ ۱؛ خ ۳
	بی‌احترامی به معلم و جایگاه وی	ب ۱۴؛ ب ۱۵؛ ث ۳۱؛ ث ۳۸؛ ث ۳۹؛ ث ۴۰

مقوله‌های کلی	مقوله‌های جزئی	برچسب‌ها
کمبود امکانات و چالش‌های چیش تجهیزات	امکانات ناکافی	الف ۵؛
	چیش نامناسب	ث ۱۲؛ پ ۳۰
دشواری‌های کاربست روش‌های تدریس و روش‌های نوین سنجش یادگیری	ناهمگونی و ناکافی بودن دانش پیش‌نیاز یادگیری دانش آموزان	الف ۳؛ پ ۱؛ پ ۳؛ ث ۲؛ ح ۱۰
	موانع کاربست تدریس فعال	پ ۵؛ ت ۲؛ ث ۳؛ ث ۱۰؛ ث ۱۱؛ چ ۱؛ ح ۷؛
	موانع سنجش اثربخش یادگیری	ت ۱؛ ج ۲؛
رفتارهای مستبدانه معلمان	پایین بودن مهارت‌های ارتباطی برخی از معلمان	ث ۶؛ ث ۸؛ ث ۹؛ ح ۵؛ ح ۸؛
	پایین بودن مهارت‌های رهبری برخی از معلمان	الف ۲؛ ث ۷؛ ح ۶؛ ح ۹

پس از شناسایی و دسته‌بندی چالش‌های مدیریت کلاس از طریق فراترکیب، در ادامه نظرات ۱۰ نفر از اساتید درس مدیریت کلاس و یادگیری که گروه تخصصی تعیین و اولویت‌بندی سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری را تشکیل می‌دادند، پیرامون الف. سرفصل‌های درسی مناسب برای رفع چالش‌های استخراج شده، ب. تعیین میزان اهمیت چالش‌ها و ج. تعیین میزان ارتباط هر سرفصل با هر چالش مورد بررسی قرار گرفت. در شکل ۳، نتایج این بررسی‌ها در قالب ماتریس خانه کیفیت گزارش شده است.

وزن‌های ستونی		وزن مطلق	وزن نسبی	مدیریت زمان و محتوا	مدیریت فضای یادگیری	تفاهم‌های فردی و شخصی سازی یادگیری	مدیریت رفتارهای نامطلوب	تغیلات و ارتباطات آموزشی	تعیین مثبت	جای مدیریت کلاس درس و یادگیری	مهریب اهمیت	
وزن نسبی	وزن مطلق											
۰/۱۷۶	۸۸/۲	۵	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۱	۴/۲	چالش‌های مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام و چندپایه
۰/۱۶۴	۸۱/۹	۱	۳	۵	۱	۳	۵	۵	۳	۳	۳/۹	خستگی، بی‌حوصلگی و عدم مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای آموزشی
۰/۲۱۵	۱۰۷/۵	۱	۳	۳	۵	۵	۵	۵	۳	۳	۴/۳	رفتارهای نامطلوب کلامی و غیر کلامی دانش‌آموزان
۰/۰۶۸	۳۴/۱	۳	۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۳/۱	کمبود امکانات و چالش‌های چینش تجهیزات
۰/۲۰۵	۱۰۲/۶	۳	۵	۵	۱	۵	۵	۵	۳	۳	۳/۸	دشواری‌های کاربست روش‌های نوین تدریس و سنجش یادگیری
۰/۱۷۲	۸۶/۱	۱	۱	۱	۳	۵	۵	۵	۵	۵	۴/۱	رفتارهای مستبدانه معلمان
		۵۴/۰۰	۶۹/۶۰	۷۱/۲۰	۵۷/۲۰	۸۸/۴۰	۹۶/۲۰	۶۳/۸۰	ضریب مطلق		وزن‌های ستونی	
		۰/۱۰۸	۰/۱۳۹	۰/۱۴۲	۰/۱۱۴	۰/۱۷۷	۰/۱۹۲	۰/۱۲۷	ضریب نسبی			

شکل ۳ ماتریس خانه کیفیت برای اولویت‌بندی سرفصل‌های کتاب مدیریت کلاس و یادگیری

همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، از نظر اساتید مشارکت‌کننده در پژوهش، «رفتارهای نامطلوب کلامی و غیر کلامی دانش‌آموزان» با میانگین ۴/۳، مهم‌ترین چالش مدیریت کلاس در ایران بوده است. پس از این چالش، «چالش‌های مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام و چندپایه»، «رفتارهای مستبدانه معلمان»، «خستگی، بی‌حوصلگی و عدم مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای آموزشی»، «دشواری‌های کاربست روش‌های نوین تدریس و سنجش یادگیری» و «کمبود امکانات و چالش‌های چینش تجهیزات» به ترتیب بیشترین اهمیت را از نظر مطلعان کلیدی داشته‌اند. در قسمت بالای ماتریس خانه کیفیت، سرفصل‌های پیشنهادی افراد نمونه برای درس مدیریت کلاس و یادگیری قابل مشاهده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، از نظر اساتید درس مدیریت کلاس و

یادگیری، کتاب مدیریت کلاس و یادگیری در سطح کارشناسی به ارزش ۲ واحد درسی باید شامل هفت سرفصل «مبانی مدیریت کلاس درس و یادگیری»، «انضباط مثبت»، «تعاملات و ارتباطات آموزشی»، «مدیریت رفتارهای نامطلوب»، «تفاوت‌های فردی و شخصی سازی یادگیری»، «مدیریت فضای یادگیری» و «مدیریت زمان و محتوا» باشد. پایین خانه کیفیت، بخش اولویت‌ها است که در واقع خروجی اصلی ماتریس خانه کیفیت می‌باشد. این بخش خود از دو ردیف جزئی‌تر به نام ضرائب مطلق و ضرائب نسبی تشکیل می‌شود. وزن مطلق هر سرفصل عبارت است از حاصل جمع ارتباط آن سرفصل با هر چالش ضرب در اهمیت آن چالش؛ همچنین وزن نسبی هر سرفصل عبارت است از نسبت ضریب مطلق آن سرفصل به مجموع ضرائب مطلق؛ چنانچه وزن نسبی را در عدد ۱۰۰ ضرب کنیم، توان سرفصل در رفع چالش‌ها به درصد مشخص می‌شود. در پژوهش حاضر، مجموع ضرایب مطلق سطری یا ستونی برابر ۵۰۰/۴ بوده است. به طور کلی بر اساس نتایج ارائه شده در شکل ۳، سرفصل «انضباط مثبت» با ضریب نسبی ۰/۱۹۲ مهم‌ترین سرفصل کتاب مدیریت کلاس و یادگیری بوده است. اگر فرض کنیم که سرفصل‌های هفتگانه با یکدیگر می‌توانند به رفع چالش‌های شش‌گانه منجر شوند، می‌توان گفت که توان سرفصل «انضباط مثبت» در رفع چالش‌ها حدود ۱۹ درصد است. پس از این سرفصل، «تعاملات و ارتباطات آموزشی»، «تفاوت‌های فردی و شخصی سازی یادگیری»، «مدیریت فضای یادگیری»، «مبانی مدیریت کلاس درس و یادگیری»، «مدیریت رفتارهای نامطلوب» و «مدیریت زمان و محتوا» به ترتیب مهم‌ترین سرفصل‌های پیشنهادی برای کتاب مدیریت کلاس و یادگیری بوده‌اند. سمت چپ ماتریس خانه کیفیت مربوط به وزن‌های سطری است. نتایج این قسمت نشان می‌دهد که در سرفصل‌های هفتگانه روی هم رفته بیشتر تأثیر را بر کاهش چالش «رفتارهای نامطلوب کلامی و غیر کلامی دانش‌آموزان» دارند، چراکه این چالش از بالاترین ضریب نسبی سطری برخوردار است. سایر نتایج این بخش از شکل ۳ قابل استنباط است. در نهایت بام خانه کیفیت بیانگر ارتباط سرفصل‌ها با یکدیگر است. علامت مثبت در بام خانه کیفیت بیانگر ارتباط مثبت، و علامت منفی بیانگر ارتباط منفی است. از آنجا که همه سرفصل‌ها بخشی از یک برنامه درسی مدیریت کلاس و یادگیری هستند لذا به طور طبیعی با یکدیگر روابط مستقیمی دارند و با هم همپوشانی‌هایی دارند. با این حال در پژوهش حاضر تلاش شده است فقط آن دسته از روابطی که بسیار واضح و محتمل هستند، برجسته شوند. به هر حال تأمل در بام خانه کیفیت نشان می‌دهد که سرفصل

«مبانی مدیریت کلاس درس و یادگیری» اگرچه از بالاترین ضریب نسبی برخوردار نبود اما از لحاظ ارتباط با سایر سرفصل‌ها، بسیار مهم بوده و با همه سرفصل‌های دیگر پیوستگی دارد. بنابراین نمی‌توان کتابی در زمینه مدیریت کلاس و یادگیری را بدون سرفصلی تحت عنوان «مبانی مدیریت کلاس درس و یادگیری» تصور نمود. دو سرفصل «انضباط مثبت» و «تعاملات و ارتباطات آموزشی» نیز جزو سرفصل‌هایی هستند که با اکثر سرفصل‌های دیگر پیوند دارند و لذا از این زاویه نیز جزو سرفصل‌های مهم کتاب پیشنهادی در حوزه مدیریت کلاس و یادگیری محسوب می‌شوند. سایر نتایج در شکل ۳ گزارش شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تبیین سرفصل‌های کتاب درسی دانشگاهی برای واحد درسی «مدیریت کلاس درس و یادگیری» در سطح کارشناسی انجام شده است. در بخش اول پژوهش نتایج فراترکیب نشان داد که محیط‌های یادگیری در ایران همچنان با دسته متنوعی از چالش‌های مختلف در کلاس درس از جمله خستگی، بی‌حوصلگی و عدم مشارکت فراگیران در فعالیت‌های آموزشی؛ رفتارهای نامطلوب کلامی و غیر کلامی فراگیران؛ رفتارهای مستبدانه معلمان؛ دشواری‌های کاربست روش‌های نوین تدریس و سنجش یادگیری؛ چالش‌های مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام و چندپایه و کمبود امکانات و چالش‌های چینش تجهیزات مواجه هستند که با یافته‌های پیشین در سطح جهانی که نشان داده است مدیریت کلاسی همچنان یک نگرانی مهم برای معلمان، به‌ویژه نو معلمان است همخوانی دارد (لازاریدیس و همکاران، ۲۰۲۰؛ جرومی فرایبرگ و همکاران، ۲۰۲۰؛ گیج و همکاران، ۲۰۱۸؛ کونیچ و کارمر^۲، ۲۰۱۶؛ رایوکین و شایمن، ۲۰۱۵؛ دایک و همکاران، ۲۰۱۵). این یافته‌ها نشان‌دهنده شکاف میان آموزش‌های دانشگاهی و نیازهای عملی معلمان در کلاس‌های درس است و حاکی از آن است که دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی و تربیت معلم در دوران تحصیل خود، یا به دلیل عدم تعریف درس و سرفصل‌های اختصاصی این حوزه در برنامه درسی دانشگاهی، آموزش‌های لازم برای مدیریت چالش‌های کلاسی را دریافت نمی‌کنند و یا بیشتر برنامه‌های درسی این رشته‌ها بر نظریه‌ها و مفاهیم عمومی در حوزه مدیریت آموزشی متمرکز است و از آموزش عملی و

1. Gage et al.
2. König & Kramer

مهارت‌محور متمرکز بر چگونگی مدیریت کلاس درس و یادگیری غافل هستند. این نقص در آموزش موجب می‌شود که فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها، به‌ویژه در آغاز کار تدریس، با مشکلات عدیده‌ای نظیر برخورد با رفتارهای نامطلوب فراگیران، ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان، و مدیریت زمان در کلاس‌های پر ازدحام مواجه شوند. از دیگر دلایل گستردگی این چالش‌ها می‌توان به فقر منابع مناسب در این حوزه اشاره کرد. عمده منابع و کتاب‌های تالیف و ترجمه شده موجود که در انتشارات معتبر به چاپ رسیده‌اند اغلب به کلیات و مباحث نظری در مدیریت عمومی و آموزشی پرداخته‌اند و برای پاسخ‌گویی به نیازهای معلمان در شرایط خاص کلاس‌های درس ایران، به‌ویژه در کلاس‌های پرجمعیت یا دارای امکانات محدود، کافی نیستند. با عنایت به این چالش‌ها پیشنهاد می‌شود که معلمان در کلاس‌های درس خود به استفاده از سبک‌های تعاملی، نمایش رفتارهای بیانگر تعاملات آموزشی مثبت و کاربرست فناوری‌های کمک آموزشی با هدف شخصی‌سازی یادگیری و افزایش جذابیت فعالیت‌های کلاسی اهتمام بیشتری داشته باشند.

نتایج بخش دوم پژوهش نشان داد که از دید اساتید صاحب‌نظر در این حوزه، کتابی که برای این واحد درسی طراحی می‌شود، باید هفت سرفصل کلیدی را پوشش دهد که هر کدام از آن‌ها جنبه‌های مختلف مدیریت کلاس و فرایند یادگیری را به‌دقت مورد بررسی قرار دهند. این سرفصل‌ها عبارت‌اند از: مبانی مدیریت کلاس درس و یادگیری، انضباط مثبت، تعاملات و ارتباطات آموزشی، مدیریت رفتارهای نامطلوب، تفاوت‌های فردی و شخصی‌سازی یادگیری، مدیریت فضای یادگیری و مدیریت زمان و محتوا.

این سرفصل‌ها به‌وضوح نمایانگر ابعاد مختلف مدیریتی هستند که اساتید در تدریس این واحد باید به آن‌ها توجه داشته باشند. بر مبنای این یافته، سرفصل‌های این کتاب به‌گونه‌ای پیشنهاد شده‌اند که ضمن تأکید بر جنبه‌های تربیتی و روان‌شناختی کلاس درس، به دانشجویان مهارت‌های عملی برای مدیریت اثربخش کلاس و ارتقای یادگیری را آموزش می‌دهند. به‌ویژه، سرفصل‌هایی مانند «انضباط مثبت» به معلمان کمک می‌کند تا به‌صورت مؤثرتر و مبتنی بر رویکردهای مثبت و غیرتنبیهی، رفتارهای دانش‌آموزان را هدایت کنند. در عین حال، سرفصل‌هایی مانند «تفاوت‌های فردی و شخصی‌سازی یادگیری» به نیازهای متنوع یادگیرندگان پرداخته و بر اهمیت طراحی یادگیری مبتنی بر نیازهای فردی و تفاوت‌های دانش‌آموزان تأکید دارند. یافته‌های این پژوهش با سرفصل‌های شناخته‌شده‌ترین منابع تألیف شده در حوزه مدیریت کلاس درس و یادگیری از جمله

باردن^۱ (۲۰۲۰)؛ گود و لاونین^۲ (۲۰۱۷)؛ تامیلسون و ایمبیائو^۳ (۲۰۲۳)؛ کانگلسی^۴ (۲۰۱۳)؛ کانتر^۵ (۲۰۱۰)؛ ساوج و ساوج^۶ (۲۰۰۹) همخوانی دارد. به طوری که این منابع نیز علاوه بر پوشش مبانی نظری مدیریت کلاس درس و یادگیری، به سرفصل‌هایی همچون تعاملات و ارتباطات آموزشی، مدیریت رفتارهای نامطلوب، تفاوت‌های فردی و شخصی‌سازی یادگیری، مدیریت فضای یادگیری و مدیریت زمان و محتوا پرداخته‌اند.

در نهایت در بخش سوم پژوهش میزان ارتباط هر سرفصل پیشنهادی با هر کدام از چالش‌های شناسایی شده در بخش فراترکیب مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که از نظر اساتید، سرفصل «انضباط مثبت» مهم‌ترین سرفصل کتاب پیشنهادی مدیریت کلاس و یادگیری است که می‌تواند در رفع چالش‌های استخراجی، بیشترین تأثیر را داشته باشد. در تبیین این یافته رویکرد مدیریت کلاس و فضای یادگیری بر مدار انضباط مثبت به جای تکیه بر مجازات، به تقویت انگیزه‌های درونی دانش‌آموزان و ایجاد فضای حمایتگر می‌پردازد؛ بنابراین، با استفاده از انضباط مثبت، معلمان می‌توانند از طریق بازخوردهای مثبت و تقویت رفتارهای صحیح فضایی کلاسی ایجاد کنند که در آن دانش‌آموزان به جای ایجاد موانع در یادگیری، به سمت مشارکت و فعالیت بیشتر ترغیب شوند (امار و سابورنی^۷، ۲۰۱۵؛ کوک و همکاران^۸، ۲۰۱۸). این نوع رویکرد به‌ویژه در کلاس‌هایی که مشکلات رفتاری یا عدم انگیزه و بی‌حوصلگی دانش‌آموزان مشهود است، می‌تواند مفید کاملاً واقع شود (تامیلسون^۹، ۲۰۱۴). به علاوه استفاده از انضباط مثبت در این زمینه به معلمان کمک می‌کند تا زمان کلاس را به شکلی مؤثرتر مدیریت کنند. با داشتن انضباط مثبت، معلمان می‌توانند دانش‌آموزان را به سمت انجام کارهای گروهی و تقسیم وظایف فردی هدایت کنند و با این مدیریت رفتاری دانش‌آموزان، زمان و فضای کلاس را برای پرداختن به محتوای آموزشی و تدریس بهینه‌تر فراهم نمایند (ساوج و ساوج، ۲۰۰۹). همچنین استفاده از رویکردهای انضباطی مثبت نه تنها به تسهیل تدریس کمک می‌کند؛ بلکه باعث ایجاد محیطی مناسب برای به کارگیری روش‌های نوین آموزشی می‌شود. حتی

1. Burden
2. Good & Lavigne
3. Tomlinson & Imbeau
4. Cangelosi
5. Canter
6. Savage & Savage
7. Emmer & Sabornie
8. Cook et al.
9. Tomlinson

انضباط مثبت می‌تواند به طور غیرمستقیم به حل مشکلات مربوط به «کمبود امکانات و چالش‌های چینش تجهیزات» نیز کمک کند. به این معنا که وقتی رفتارهای نامطلوب کاهش می‌یابند و فضای کلاس آرام‌تر و منظم‌تر می‌شود، معلمان می‌توانند توجه بیشتری به مسائل زیرساختی مانند چینش میزها و استفاده بهینه از منابع آموزشی داشته باشند (وولفولک، ۲۰۱۶).

دومین سرفصل اولویت‌دار در این تحلیل سرفصل «تعاملات و ارتباطات آموزشی» است که به عنوان یکی از سرفصل‌های پیشنهادی نوآورانه پژوهش حاضر برای کاهش بسیاری از چالش‌های شناسایی شده معرفی شده است. این سرفصل به‌ویژه در زمینه‌های مرتبط با خستگی و بی‌حوصلگی، چالش‌های رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان و همچنین دشواری‌های در به کارگیری روش‌های نوین تدریس مؤثر واقع می‌شود. در تبیین این یافته اگر معلمان به دانش و مهارت‌های استفاده از تعاملات آموزش مثبت از قبیل شفافیت، بی‌واسطگی و پیوستگی در آموزش و استفاده از رفتارهای تأییدی در کلاس درس مجهز شده باشند، می‌توانند ضمن ایجاد یک محیط مثبت و حمایت‌گرانه و تقویت احساس اعتماد و احترام متقابل، سبب ارتقای باورهای ارزیابی مبتنی بر کنترل موقعیت، ارضای نیازهای برقراری ارتباط و خودمختاری و شایستگی (دسی و ریان، ۲۰۰۹) و بالتبع افزایش انگیزه و درگیری تحصیلی فراگیران شوند (مارتین و همکاران، ۲۰۱۵). ایجاد چنین بستری می‌تواند در کاهش خستگی و بی‌حوصلگی، کاهش هدررفت زمان آموزشی و در نتیجه رفع چالش‌های مدیریت زمان و رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان و تقویت زمینه به کارگیری روش‌های مطلوب آموزشی شود؛ علاوه بر این، وقتی معلمان با به کارگیری این تعاملات آموزشی پیامدهای مطلوبی را در یادگیری و رفتار فراگیران مشاهده می‌کنند، با احتمال کمتری متمایل به استفاده از رویکردهای مستبدانه برای مدیریت کلاس درس خواهند شد. در تبیین اهمیت سرفصل تفاوت‌های فردی و شخصی‌سازی یادگیری به عنوان سومین سرفصل تأثیرگذار در رفع چالش‌های شناسایی شده، می‌توان گفت، «تفاوت‌های فردی و شخصی‌سازی یادگیری» به معلمان کمک می‌کند تا فعالیت‌های آموزشی را به گونه‌ای طراحی کنند که برای هر دانش‌آموز متناسب با توانایی‌ها و علایق او باشد و تأثیر بسزایی بر رفع چالش بی‌انگیزگی و بی‌حوصلگی آنان بر جای بگذارد؛ علاوه بر این، وقتی

فعالیت‌ها بر اساس نیازهای شناختی و اجتماعی دانش‌آموزان تنظیم شود، آن‌ها کمتر به رفتارهای منفی متوسل می‌شوند. معلمان هنجارین قادر خواهند بود زمان را به گونه‌ای تنظیم کنند که برای هر گروه از دانش‌آموزان فعالیت‌های متفاوت و متناسب با نیاز آن‌ها ارائه شود و با طراحی روش‌های تدریس و ارزیابی مبتنی بر ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان بر چالش معلمان در کاربست روش‌های متنوع آموزشی غلبه کنند (بامبارا و کرن، ۲۰۲۱؛ تامیلسون، ۲۰۱۴؛ تامیلسون و ایمبائو، ۲۰۲۳).

مدیریت فضای یادگیری از دیگر سرفصل‌های اولویت‌دار در راستای کاهش چالش‌های مدیریت کلاس است. در واقع ارتقای دانش و مهارت معلمان در این حوزه می‌تواند به آنان در استفاده بهینه از منابع موجود و سازمان‌دهی مناسب فضاها، انتخاب ابزارهای مناسب تدریس و استفاده از تکنولوژی‌های آموزشی و در نتیجه کاهش چالش‌های تجهیزاتی و امکانات آموزشی و به تبع آن استفاده بهینه‌تر از زمان، کاربست روش‌های آموزش و سنجش یادگیری اثربخش‌تر، افزایش درگیران فراگیران و کارایی تدریس و کاهش چالش بی‌انگیزی و رفتارهای نامطلوب آنان کمک شایانی نماید (وولفولک، ۲۰۱۶؛ امار و سابورنی، ۲۰۱۵).

«مبانی مدیریت کلاس درس» و «یادگیری و مدیریت رفتارهای نامطلوب» هم سرفصل‌های بعدی شناسایی شده و اثرگذار در کاهش چالش‌های مدیریت کلاس هستند. بر این اساس، آشنایی با تعاریف، کلیات و مبانی نظری از الزامات یادگیری هر موضوع علمی و شکل‌گیری چارچوب ذهنی و طرح‌واره‌ای شناختی آن حوزه و پایه یادگیری‌های بعدی است و لذا آگاهی اندک معلمان از این مبانی نظری می‌تواند دانش و مهارت‌های مرتبط با رفع سایر چالش‌های آنان در مدیریت کلاس درس و یادگیری را دچار ایراد اساسی نماید. همچنین در کلاس همواره احتمال بروز رفتارهای نامطلوب کلامی و غیر کلامی از سوی فراگیران و مختل شدن فرایند یاددهی-یادگیری وجود دارد؛ لذا آشنایی علمی معلمان با سرفصل «مدیریت رفتارهای نامطلوب» و به کارگیری تکنیک‌های عملی مدیریت رفتار، ضمن افزایش توان مواجهه آنان با چالش رفتارهای نامطلوب کلامی و غیر کلامی و کاهش سطح رفتارهای مختل‌کننده، سبب بهبود جو کلاسی، کاهش اتلاف زمان‌های مفید و به کارگیری رویکردهای انضباطی متعادل‌تر و جلوگیری از اتخاذ رفتارهای سختگیرانه و مستبدانه معلمان در مواجهه با رفتارهای نامطلوب فراگیران شوند

(باردن، ۲۰۲۰؛ گیج و ماکسوکا-گیج^۱، ۲۰۱۷). اما نکته نوآورانه و اساسی یافته حاضر این است که به طور سنتی فرض بر این است که آشنایی با تعاریف، مفاهیم و مبانی مدیریت کلاس و یادگیری مهم ترین سرفصلی است هر دانشجوی حوزه علوم تربیتی باید با آن آشنا شود و در ادامه آن چگونگی مدیریت رفتارهای نامطلوب فراگیران را یاد بگیرد و بر همین اساس می توان مشاهده نمود که بخش های گسترده ای از منابع و کتاب های موجود نیز به این دو سرفصل اختصاص پیدا کرده است. اما قرار نگرفتن «مبانی مدیریت کلاس درس» و «یادگیری و مدیریت رفتارهای نامطلوب» در پژوهش حاضر به لحاظ اهمیت در میان سرفصل های اولویت دار نشان می دهد که از نظر صاحب نظران این حوزه آشنایی با مبانی نظری به تنهایی نمی تواند یاریگر جدی معلمان در رفع چالش های واقعی معلمان باشد. همچنین به جای پرداختن مستقیم به حل رفتارهای نامطلوب ایجاد شده در کلاس باید به شکل غیرمستقیم معلمان را به مهارت های نرم افزاری مؤثر در پیشگیری از ایجاد این رفتارها در کلاس از قبیل انضباط مثبت و تقویت تعاملات آموزشی و تأکید بر شخصی سازی یادگیری مجهز نمود. نهایت محدودیت عمده پژوهش حاضر کمبود پژوهش های معتبر پیرامون چالش های مدیریت کلاس درس در ایران یافته های پژوهش حاضر می تواند به مثابه نقشه راهی برای مسئولان آموزش عالی کشور در راستای تعریف سرفصل های مدیریت یادگیری و آموزش در برنامه درسی رشته های گرایش علوم تربیتی در دانشگاه های مختلف باشد. همچنین این یافته می تواند چارچوبی را به متخصصان این حوزه که علاقه مند به تألیف کتاب با عنوان مدیریت کلاس درس و یادگیری هستند ارائه نماید که مطابق آن یک منبع جامع با محوریت چالش های واقعی معلمان و اساتید در کلاس های درس تألیف و تدوین نمایند. در همین راستا پیشنهاد می شود در تألیف کتاب مذکور مواردی همچون تدوین بخش های مستقل و عملیاتی برای هر کدام از سرفصل های هفت گانه ارائه شده، تأکید بر بومی سازی محتوا با در نظر گیری شرایط آموزشی و فرهنگی ایران و ارائه نمونه ها و مطالعات موردی واقعی از مدارس ایرانی با ویژگی های متفاوت (شهری، روستایی، چندپایه، پرازدحام و...)، ارائه ابزارها و دستورالعمل های عملیاتی مانند چک لیست ها و مقیاس های ارزیابی، نمونه فرم ها و برنامه های کلاسی، بازی ها و تمرین های آموزشی و فعالیت های عملی جذاب، معرفی ابزارهای فناورانه برای شخصی سازی یادگیری، تهیه نسخه های الکترونیکی و ویدئوهای آموزشی مکمل مدنظر تیم تألیف قرار

گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود طراحی کتاب‌های راهنمای متناسب با گروه‌های مختلف آموزشی از جمله مدیریت کلاس درس در مقاطع مختلف تحصیلی یا کلاس‌های چندپایه و کلاس‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه مدنظر علاقه‌مندان این حوزه قرار گیرد. در حوزه پژوهشی نیز پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به بررسی موضوعاتی همچون واکاوی دلایل گرایش معلمان به رویکردهای استبدادی، تبیین سازوکارهای کاهش رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان و مطالعه تطبیقی روش‌های مدیریت کلاس درس در ایران و کشورهای واجد نظام‌های آموزشی مترقی پرداخته شود. در بود. بنابراین توصیه می‌شود در بهره‌برداری و تعمیم نتایج این نکته مورد توجه قرار گیرد.

منابع

- جنابی نمین، علی، خدائنی، علی، و حسینی، مهدی (۱۳۹۸). مدیریت کلاس‌های چندپایه مدارس ابتدایی شهرستان گرمی؛ آسیب‌ها و راهکارها، دومانامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۱۰(۳۹)، ۴۹-۶۴.
- رضایی، حبیب‌الله، مقصودی، زهرا، و حقانی، فریبا (۱۳۹۶). تجارب اساتید پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان از مشکلات مرتبط با مدیریت کلاس، فصلنامه علمی-پژوهشی طب و تزکیه، ۲۶(۳)، ۱۷۹-۱۹۶.
- رمضانی نژاد، رحیم، همتی نژاد، مهرعلی، و ذبیحی، اسماعیل (۱۳۸۶). مقایسه مشکلات مدیریت کلاس‌های تربیت بدنی در مدارس محروم و برخوردار از امکانات ورزشی، حرکت، ۳۴(۳۴)، ۱۲۷-۱۴۰.
- سیدکلان، سید محمد، و حدیری، عبدالحسین (۱۳۹۹). ارزیابی مدیریت کلاس‌های درس چندپایه مدارس ابتدایی از دیدگاه راهبران آموزشی. دوفصلنامه پویا در آموزش علوم تربیتی و مشاوره، ۶(۱۳)، ۲-۱۸.
- سیدکلان، سیدمحمد، مظهرپور، دیار، و جوان، کبری (۱۴۰۳). مروری نظام‌مند بر مطالعات مدیریت کلاس درس؛ عوامل اثرگذار و پیامدهای آن در دوره ابتدایی. رهبری آموزشی کاربردی، ۵(۱)، ۲۱-۴۵.
- شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۹۹). برنامه درسی رشته آموزش ابتدایی (ویژه دانشگاه فرهنگیان)، دوره کارشناسی پیوسته.
- عراقیان مجرد، فرشته، و باقری نسامی، معصومه (۱۴۰۱). مدیریت کلاس‌های بزرگ: چالش اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی، آموزش در علوم پزشکی، ۲۲(۴۶)، ۳۱۴-۳۱۵.
- قنبریان قلندر، پیمان، زبردست، محمد امجد، و بلندهمتان، کیوان (۱۳۹۹). واکاوی پیامدها، چالش‌ها و استراتژی‌های مدیریت کلاس درس مبتنی بر پرورش تفکر انتقادی. تدریس پژوهی، ۸(۱)، ۸۰-۱۰۱.
- مهدی نژاد، ولی (۱۳۹۲). دیدگاه دبیران دوره متوسطه درخصوص بی‌انضباطی کلاسی دانش‌آموزان و راهکارهای بهبود مدیریت کلاس. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۲(۱۰)، ۲۳۱-۲۴۲.
- نادر نژاد، بهزاد، عبداللهی، فردین، و باتمانی، فردین (۱۳۹۹). عوامل سوءرفتار دانش‌آموز در مدارس متوسطه، راهکارهایی برای مدیریت کلاس، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت مدرسه، ۸(۲)، ۷۸-۸۰.
- Bambara, L. M., & Kern, L. (Eds.). (2021). Individualized supports for students with problem behaviors: Designing positive behavior plans. Guilford Publications.
- Bear, G. (2015). Preventative and classroom-based strategies. In E. Emmer & E. Sabornie (Eds.), Handbook of classroom management (2nd ed., pp. 15-38). Routledge.
- Burden, P. R. (2020). Classroom management: Creating a successful K-12 learning community. John Wiley & Sons.
- Cangelosi, J. S. (2013). Classroom management strategies: Gaining and maintaining students' cooperation. John Wiley & Sons.
- Canter, L. (2010). Assertive discipline: Positive behavior management for today's classroom. Solution Tree Press.

- Critical Appraisal Skills Programme (2018). CASP (insert name of checklist i.e. Systematic Review) Checklist. [online] Available at: <https://casp-uk.net/casp-tools-checklists/systematic-review-checklist/>
- Clark, K. N., Blocker, M. S., Gittens, O. S., & Long, A. C. (2023). Profiles of teachers' classroom management style: Differences in perceived school climate and professional characteristics. *Journal of School Psychology, 100*, 101239.
- Cook, C. R., Fiat, A., Larson, M., Daikos, C., Slemrod, T., Holland, E. A., ... & Renshaw, T. (2018). Positive greetings at the door: Evaluation of a low-cost, high-yield proactive classroom management strategy. *Journal of Positive Behavior Interventions, 20*(3), 149-159.
- Dicke, T., Parker, P. D., Marsh, H. W., Kunter, M., Schmeck, A., & Leutner, D. (2014). Self-efficacy in classroom management, classroom disturbances, and emotional exhaustion: A moderated mediation analysis of teacher candidates. *Journal of Educational Psychology, 106*(2), 569–583.
- Emmer, E. T., & Sabornie, E. J. (Eds.). (2015). *Handbook of classroom management*. New York: Routledge.
- Gage, N. A., & MacSuga-Gage, A. S. (2017). Salient classroom management skills: Finding the most effective skills to increase student engagement and decrease disruptions. *Report on emotional & behavioral disorders in youth, 17*(1), 13.
- Gage, N. A., Scott, T., Hirn, R., & MacSuga-Gage, A. S. (2018). The relationship between teachers' implementation of classroom management practices and student behavior in elementary school. *Behavioral disorders, 43*(2), 302-315.
- Good, T. L., & Lavigne, A. L. (2017). *Looking in classrooms*. Routledge.
- Jerome Freiberg, H., Oviatt, D., & Naveira, E. (2020). Classroom management meta-review continuation of research-based programs for preventing and solving discipline problems. *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR), 25*(4), 319-337.
- König, J., & Kramer, C. (2016). Teacher professional knowledge and classroom management: On the relation of general pedagogical knowledge (GPK) and classroom management expertise (CME). *ZDM, 48*, 139-151.
- Lazarides, R., Watt, H. M., & Richardson, P. W. (2020). Teachers' classroom management self-efficacy, perceived classroom management and teaching contexts from beginning until mid-career. *Learning and Instruction, 69*, 101346.
- Martin, D. P., & Rimm-Kaufman, S. E. (2015). Do student self-efficacy and teacher-student interaction quality contribute to emotional and social engagement in fifth grade math?. *Journal of school psychology, 53*(5), 359-373.
- Osher, D., Bear, G. G., Sprague, J. R., & Doyle, W. (2010). How can we improve school discipline? *Educational Researcher, 39*(1), 48–58.
- Rivkin, S. G., & Schiman, J. C. (2015). Instruction time, classroom quality, and academic achievement. *The Economic Journal, 125*(588), F425–F448. doi:10.1111/econj.12315
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research*. Springer Publishing Company.
- Savage, T. V., & Savage, M. K. (2009). *Successful classroom management and discipline: Teaching self-control and responsibility*. Sage.

- Tomlinson, C. A. (2014). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. Ascd.
- Tomlinson, C. A., & Imbeau, M. B. (2023). *Leading and managing a differentiated classroom*. Ascd.
- Wolff, C. E., Jarodzka, H., & Boshuizen, H. P. (2021). Classroom management scripts: A theoretical model contrasting expert and novice teachers' knowledge and awareness of classroom events. *Educational Psychology Review*, 33(1), 131-148.
- Woolfolk, A. (2016). *Educational psychology*. Pearson.